

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

EUROATLANTIZAM

DOC. DR IVAN VUKOVIĆ

Sistem kolektivne bezbjednosti u okviru Društva naroda

- Stvaranje DN i UN u cilju eliminacije rata kao načina rješavanja međunarodnih sporova
  - Nepreduzimanje akcija, sporazum na bazi pregovora, kolektivna akcija, samo-pomoć korišćenjem sile, intervencija drugih država
- Teorija kolektivne bezbjednosti
  - Održavanje mira kao zajednički interes svih država, nedjeljivost mira, prijetnja miru - prijetnja svima, izglednost nadmoćne opozicije protiv neprijatelja mira
    - Preduslovi: predanost svih miru, postizanje saglasnosti o postojanju prijetnje, identifikaciji agresora i sankcije protiv njega
      - *Ideal univerzalnog članstva*
- Kolektivna bezbjednost vs. kolektivna odbrana;
  - NATO – *collective defense* ali i *collective security* (out-of-area djelovanje)

Sistem kolektivne bezbjednosti u okviru Društva naroda

- **Jačanje nacionalizama u Evropi**
  - Liga za podsticanje mira 1915. (V. H. Taft, 27. Predsjednik SAD),
  - Podrška Predsjednika V. Vilsona - američki ratni ciljevi i uslovi mira u 14 tačaka (08.01.1918.)
    - Stvaranje “a general association of nations [...] affording mutual guarantees of political independence, territorial integrity”)
- **Pariska mirovna konferencija (18.01.1919.-21.01.1920.)**
  - Povelja Društva naroda („The Covenant of the League of Nations“), sastavni dio Versajskog ugovora (28.06.1919./10.01.1920.)
    - Preambula: „The High Contracting Parties in order to promote international co-operation and to achieve international peace and security; by the acceptance of obligations not to resort to war [...] agree to this covenant of the League“
- **Stvoreno Društvo naroda**
  - Sjedište u Ženevi
  - Tri zvanična jezika
  - 45 država-osnivača, najviše 58, ukupno 63
    - Bez SAD, Indija kao punopravni član, Njemačka (1926-33.), SSSR (1934.-1939.)

Sistem kolektivne bezbjednosti u okviru Društva naroda

- Dva osnovna principa saradnje u okviru DN
  - Prihvatanje nezavisnosti i teritorijalnog integriteta drugih država
  - Svaki rat (prijetnja ratom) je zajednički problem svih (pretpostavljena saglasnost za arbitražu u sporovima unutar Društva)
    - Načelo zajedničke brige za svjetski mir – „svaki rat, prijetnja ratom [...] pitanje od interesa za čitavu Ligu” (čl. 11) Povelje
    - „Zubi“ - “ako članica stupi u rat [...] smatraće se kako je stupila u rat protiv svih ostalih članica” (čl. 16)
      - Ekonomske sankcije trebalo da budu potpune i automatske (do rezolucije 1921.)
    - Ekonomska i socijalna pitanja – nadzor nad trgovinom ljudima, oružjem i drogama, sloboda komunikacija i tranzita, pravično postupanje s narodima bez vlastite uprave (starateljstvo umjesto aneksije);
Međunarodna organizacija rada
    - Javna diplomatija („Treaty Series“)

Sistem kolektivne bezbjednosti u okviru Društva naroda

- **Institucionalna struktura Društva naroda**
  - **Skupština** – godišnja zasjedanja, jedna država-jedan glas/do tri predstavnika, šest odbora (pravna pitanja, tehnička organizacija, budžet i finansije, naoružanje, socijalna i humanitarna pitanja, politička pitanja)
    - Nadležnosti: prijem novih članica (uključujući nestalne članice Savjeta), budžet, planovi za reviziju međunarodnih ugovora, pitanja koja joj proslijedi Savjet; (imenovanje Generalnog sekretara i sudija Stalnog suda međunarodne pravde, raspodjela mjesta u Savjetu)
  - **Savjet** – stalne (tri do šest) i izabrane članice (četiri do 11), odlučivanje konsenzusom
    - ✦ Rješavanje sporova, isključenje država iz članstva, razmatranje prijetnji miru, preporuke o mirnom rješavanju sporova i primjeni sankcija...
  - **Stalni sekretariat** – ekspertsko tijelo, priprema sastanke Skupštine i Savjeta, administrativno upravljanje
  - **Stalni sud međunarodne pravde** – osnovan 1922, odvojen od Društva, Savjet i Skupština biraju sudije, nadležnost zavisi od prihvatanja strana u sporu, savjetodavna mišljenja
  - **Specijalizovane agencije** – zdravlje, intelektualna saradnja, ropstvo, izbjeglica..

Sistem kolektivne bezbjednosti u okviru Društva naroda

- (Ne)uspjesi Društva naroda - grčko-bugarski spor (1925.), Mandžurija (1931.), Etiopija (1935.), Japan (1937.)
- Pakt iz Lokarna (1925.); (Frenk) Kelog- (Aristid) Brianov pakt (1928.)
- Ocjena uspjeha: radikalna pomak (ideje o stvaranju univerzalne organizacije uključene u državne politike) i konzervativan pristup (prihvatanje, a ne mijenjanje postojećeg svjetskog poretka)

Ujedinjene nacije - novi okvir sistema kolektivne bezbjednosti

- Planovi za stvaranje organizacije za održavanje mira nakon Drugog svjetskog rata
  - Komisija za proučavanje organizovanja mira (1939.), Atlantska povelja (1941.), Deklaracija ujedinjenih nacija (1942.), Deklaracija četiri nacije (Moskva, 1943.), Teheranska konferencija (1943.)
- Dumbarton Oaks (avgust-oktobar 1944.) – finalni dokument („Proposals for the establishment of a general international organization“) kao osnov za stvaranje UN-a
  - Savjet bezbjednosti (pet velikih), Skupština (Ekonomsko i socijalno vijeće), Sekretarijat i Sud
    - ✦ Način glasanja u Savjetu, prijedlog članstva svih republika SSSR-a

Ujedinjene nacije - novi okvir sistema kolektivne bezbjednosti

- **Konferencija u Jalti (04-11.02.1945.)**
  - Prihvaćen američki prijedlog o glasanju u SB (jednoglasnost o svim bitnim pitanjima)
  - SSSR zahtjev za prijem 16 republika sveo na dvije (Ukrajina, Bjelorusija)
  - Dogovor o održavanju konferencije u San Francisku
- **San Francisko (25.04.-26.06.1945.)**
  - 50 država, rasprava o sastavu ('veliki privilegovani') i načinu glasanja (protiv ideje veta) u SB (11 država originalno; od 1965. 15 – Kina 1971.; Rusija 1991.)
  - Starateljsko vijeće i Ekonomsko-socijalni savjet kao glavni organi UN-a
  - Deklaracija o područjima bez vlastite samouprave (osnov za „*Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*“, 1960.)
  - Ratifikacija - pet stalnih (prvo SAD) + većina ostalih, sjedište u SAD

Ujedinjene nacije - novi okvir sistema kolektivne bezbjednosti

- **Ciljevi UN-a:**
  - Održavanje međunarodnog mira i bezbjednosti
    - ✦ Načini mirnog rješavanja sporova (glava VI), mjere protiv prijetnji miru, kršenja mira, agresije (glava VII)
  - Podsticanje međunarodne ekonomske i socijalne saradnje
  - Poštovanje univerzalnih ljudskih prava
- **Načela:**
  - Suverena jednakost članice (jedna država-jedan glas)
  - Uzdržavanje od upotrebe sile/prijetnje silom i rješavanje sporova mirnim putem
  - Obaveza država da podrže akcije UN-a i uzdrže se davanja pomoći državama koje su predmet te akcije / da od država ne-članica zahtijevaju ponašanje u skladu s Poveljom, u dovoljnoj mjeri za održavanje međunarodnog mira i bezbjednosti
  - Poštovanje načela jednakosti prava i prava na opredjeljenje svih naroda
  - Pravo na pojedinačnu i zajedničku samoodbranu

Ujedinjene nacije - novi okvir sistema kolektivne bezbjednosti

- Institucionalna struktura UN-a:
- **Generalna skupština**
  - Sve države-članice
  - 'Raspravlja i izdaje preporuke', nadzor nad drugim institucijama, razmatra i odlučuje o budžetu, određuje sastav ostalih tijela UN-a (nestalne članice Vijeća...), imenuje GenSek-a, prihvatanje novih članica (2/3 većina)
  - Treći utorak u septembru (72. sjednica, 15.9.2017.-); jednogodišnje predsjedavanje
- **Savjet bezbjednosti**
  - Pet + deset nestalnih članica (svake godine polovina, na dvije godine – pet mjesta Afrika i Azija; dva Južna Amerika; jedan Istočna Evropa; dva Zapadna Evropa i ostale države)
  - Stalna organizacija – sastaje se kad god postoji potreba (predstavnicima stalno na raspolaganju), jednomjesečno predsjedavanje po abecednom redu
  - Mir i sigurnost, preporuka GS-i za prijem novih članica i izbor GenSeka

Ujedinjene nacije - novi okvir sistema kolektivne bezbjednosti

- **ECOSOC**

- 54 države (od 1973.), na tri godine (svake godine reizbor 1/3), u julu četvoronedjeljna sesija
- Promocija dobrobiti i blagostanja svih naroda / rasprava i izdavanje preporuka, istraživanje i izvještavanje

- **Starateljski savjet**

- Neaktivan od 1994. – nadzor nad teritorijama bez vlastite samouprave

- **Sekretarijat**

- Profesionalni sastav; GenSek (na pet godina)
  - ✦ GS 2/3 većinom, na prijedlog SB

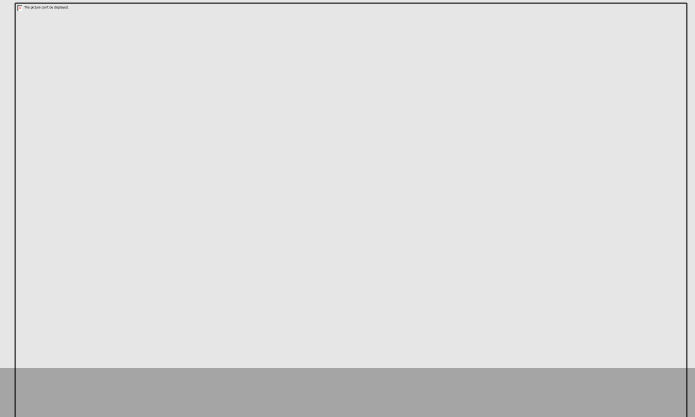
- **Međunarodni sud pravde (ICJ)**

- Hag (Palata mira)
- Sve članice UN-a, 15 sudija (većina glasova), mandat devet godina
- Rješava sporove među članicama, daje mišljenja

Međunarodni poredak nakon Drugog svjetskog rata

- Ruzvelt-Staljin – mogućnost nastavka saradnje SAD i SSSR
  - *Lend-lease* („An Act to Promote the Defense of the US“, mart 1941.)
    - ✦ Henry L. Stimson: “We are buying . . . not lending. We are buying our own security while we prepare. By our delay during the past six years, while Germany was preparing, we find ourselves unprepared and unarmed, facing a thoroughly prepared and armed potential enemy”
  - *Four policemen*
    - ✦ “The President told Molotov that he thought that the US, England, Russia and perhaps China should police the world and enforce disarmament by inspection”

Međunarodni poredak nakon Drugog svjetskog rata

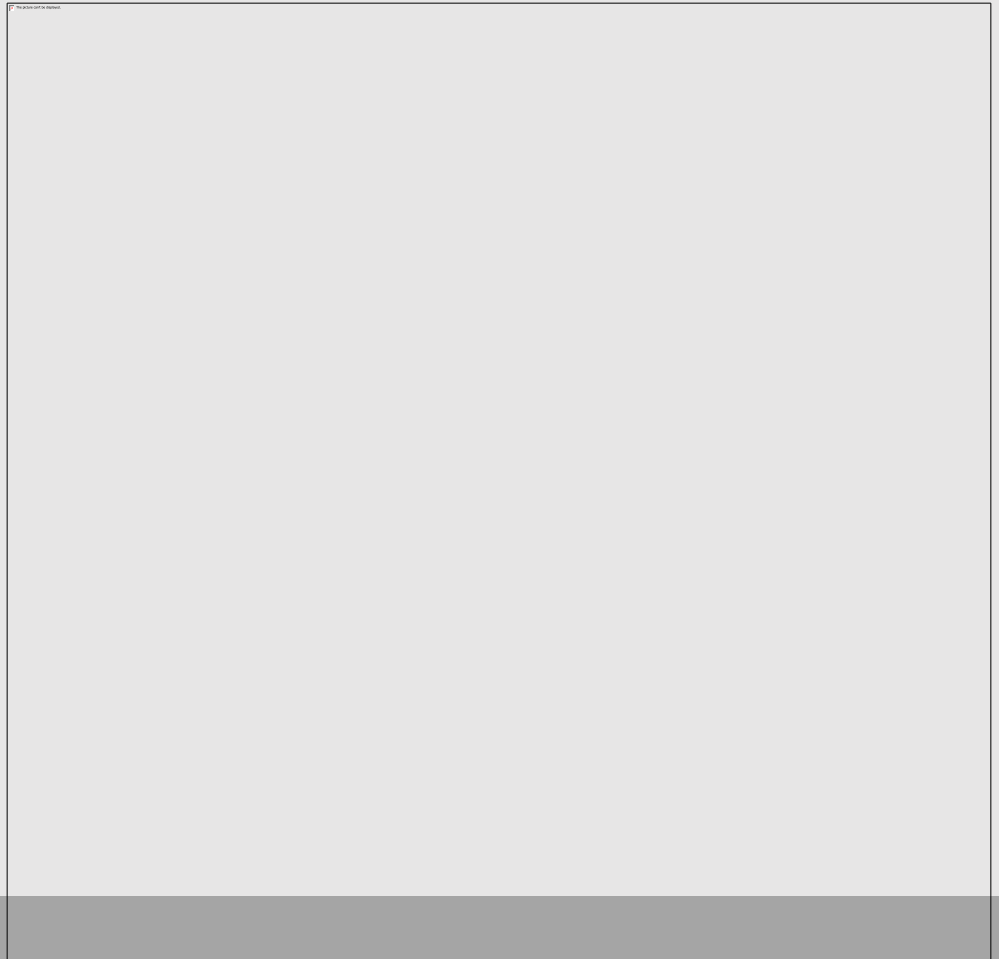

- Rastuće tenzije među ratnim saveznicima
  - Baruhov plan (jun 1946.)
    - ✦ “...If we fail, then we have damned every man to be the slave of fear. Let us not deceive ourselves; we must elect world peace or (elect) world destruction”
  - “Dugi“ telegram (februar 1946.)
    - ✦ “...In summary, we have here a political force committed fanatically to the belief that with US there can be no permanent modus vivendi that it is desirable and necessary that the internal harmony of our society be disrupted, our traditional way of life be destroyed, the international authority of our state be broken, if Soviet power is to be secure.
  - “Novikov“ telegram (septembar 1946.)
    - ✦ “...The foreign policy of the United States, which reflects the imperialist tendencies of American monopolistic capital, is characterized in the postwar period by a striving for world supremacy [...] All the forces of American diplomacy -- the army, the air force, the navy, industry, and science -- are enlisted in the service of this foreign policy”

Međunarodni poredak nakon Drugog svjetskog rata

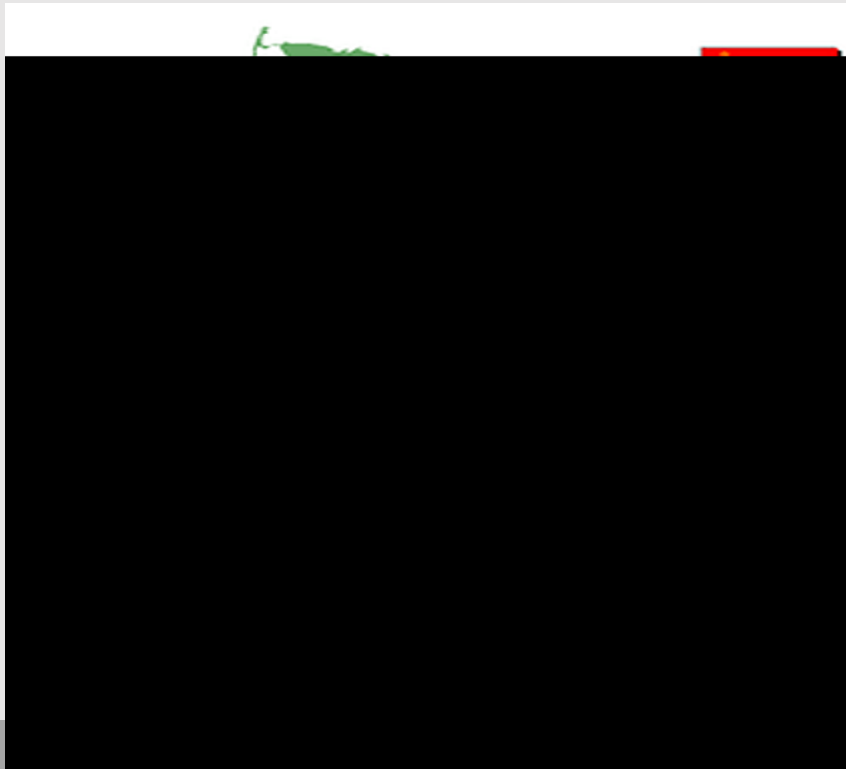
- Trumanova doktrina i Maršalov plan (mart / jun 1947.)
  - Grčka i Turska
- *X Article* (jul 1947.)
  - „...In these circumstances it is clear that the main element of any United States policy toward the Soviet Union must be that of long-term, patient but firm and vigilant **containment** of Russian expansive tendencies...”

Međunarodni poredak nakon Drugog svjetskog rata

- Početak Hladnog rata
  - Državni udar u Čehoslovačkoj (februar 1948.)
  - Berlinska kriza (april 1948. - maj 1949.)

Međunarodni poredak nakon Drugog svjetskog rata

- **NATO (04.04.1949.)**
  - Article 5: “The Parties agree that an armed attack against one or more of them in Europe or North America shall be considered an attack against them all and consequently they agree that, if such an armed attack occurs, each of them, in exercise of the right of individual or collective self-defence recognized by Article 51 of the Charter of the United Nations, will assist the Party or Parties so attacked by taking forthwith, individually and in concert with the other Parties, such action as it deems necessary, including the use of armed force, to restore and maintain the security of the North Atlantic area“
    - ✦ <https://www.youtube.com/watch?v=GzCBXFWYFMw>
- **Formalna podjela Njemačke (23.05. / 07.10.1949.)**
- **Rat u Koreji (jun 1950. – jul 1953.)**
  - Prvo proširenje NATO saveza – Grčka i Turska (1952.)
  - Zapadno-evropska unija – Western European Union (1954.)
    - ✦ SR Njemačka u NATO (1955.)

Osnivanje i djelovanje NATO saveza na početku Hladnog rata

- **Sporazum iz Dankirka** (*Treaty of Alliance and Mutual Assistance*) – Francuska i Velika Britanija (mart 1947.)
  - “Should either of the High Contracting Parties become again involved in hostilities with Germany [...] the other High Contracting Party will at once give the High Contracting Party so involved in hostilities all the military and other support and assistance in his power” (*Article II*)
- **Briselski pakt** (*Treaty of Economic, Social, and Cultural Collaboration, and Collective Self-Defense*) – Francuska, Velika Britanija, zemlje Beneluksa (mart 1948.)
  - If any of the High Contracting Parties should be the object of an armed attack in Europe, the other High Contracting Parties will, in accordance with the provisions of Article 51 of the Charter of the United Nations, afford the Party so attacked all the military and other aid and assistance in their power (*Article IV*)

Osnivanje i djelovanje NATO saveza na početku Hladnog rata

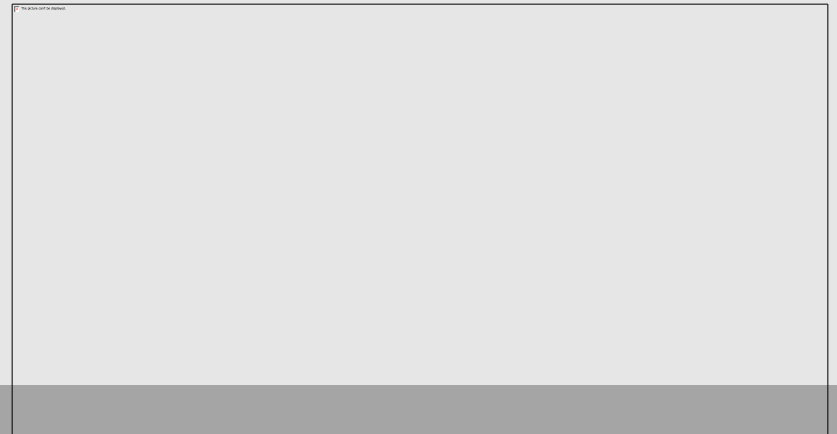
- **Vanderbergova rezolucija (jun 1948.)**
  - “Association of the United States, by constitutional process, with such regional and other collective arrangements as are based on continuous and effective self-help and mutual aid, and as affect its national security”
(*Article 3*)
- Američka vanjska politika = globalna akcija + *containment*
- Pregovori o stvaranju NATO saveza
  - Reakcija u slučaju napada
  - Teritorijalni opseg saveza
  - „Sporne“ države-članice
- **Sjevernoatlanski ugovor (04.04.1949.)**
  - 12 država-članica
    - ✦ SAD, Kanada, VB, Island, Norveška, Danska, zemlje Beneluksa, Francuska, Italija, Portugal

Osnivanje i djelovanje NATO saveza na početku Hladnog rata

- NATO is... “To keep the Russians out, the Americans in, and the Germans down” (*Lord Ismay*)
- Članovi 5 i 6 Sjeveroatlantskog ugovora
  - “[...] the territory of any of the Parties in Europe or North America, on the Algerian Departments of France, on the territory of or on the Islands under the jurisdiction of any of the Parties in the North Atlantic area north of the Tropic of Cancer; on the forces, vessels, or aircraft of any of the Parties...” (*Article 6*)
- Sjedište
  - London (1949/52.)
  - Pariz (1952/67.)
  - Brisel (1967.-)

Osnivanje i djelovanje NATO saveza na početku Hladnog rata

• **Struktura NATO saveza**

○ **Politička**

- ✦ North Atlantic Council (NAC) – stalni predstavnici (ministri), neđeljni sastanci
- ✦ Nuclear Planning Group (NPG) – ministri odbrane, godišnji sastanci
  - *Defense Planning Committee (DPC) – stalni predstavnici. ministri odbrane*
- ✦ Secretary General (SG) – predsjedavanje, predstavljanje, kadriranje (Int. Staff)
  - Anders Fog Rasmussen (2009-2014.), Jens Stoltenberg (01.10.2014.-)
- ✦ Delegacije – ambasadori + staff (6-200)

○ **Vojna**

- ✦ Military Committee (MC) – vojni predstavnici neđeljno / načelnici generalštabova 3x godišnje
- ✦ International Military Staff (IMS) – 500 činovnika; podrška MC-u, kontakt s komandama
- ✦ NATO Command Structure (NCS)
  - Allied Command Operations (ACO)
    - Supreme Allied Commander Europe (SACEUR) / SHAPE, Mons (Belgija)
  - Allied Command Transformation (ACT)
    - Supreme Allied Commander Transformation (SACT) / Norfolk, Virđžinija (SAD)

Osnivanje i djelovanje NATO saveza na početku Hladnog rata

- Tri nivoa komande – strategijski, operativni i taktički
- **SHAPE** – Supreme Headquarters Allied Powers Europe
  - **JFCBS** – Allied Joint Force Command Brunssum
  - **JFCNP** – Allied Joint Force Command Naples
    - ✦ **LANDCOM** - Headquarters Allied Land Command, Izmir (Turska)
    - ✦ **MARCOM** – Headquarters Allied Maritime Command, Northwood (Velika Britanija)
    - ✦ **AIRCOM** – Headquarters Allied Air Command, Ramstein (Njemačka)

Osnivanje i djelovanje NATO saveza na početku Hladnog rata

- **SACTREPEUR** – SACT representative in Europe, Brussels (NATO HQ)
- **ACT** – Staff Element Europe, Mons
- **ACT Liason Office** – Vašington

Osnivanje i djelovanje NATO saveza na početku Hladnog rata

- Četiri etape razvoja NATO-a tokom prve decenije
  - 1949-1950. Institucionalna konsolidacija Saveza
  - 1950-1953. Ideja stvaranja EPC/EDC, prvo proširenje
  - 1954-1957. Propast plana o EPC, Pariski sporazum (Njemačka pozvana u NATO)
  - 1957-1960. Lansiranje Sputnjika, plan MC-70, NATO kao „četvrta nuklearna sila“
- Ajzenhauerov „New Look“ – odbacivanje, umjesto zadržavanja komunizma („teorija masovne odmazde“)

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

Predmet: NATO i sistemi kolektivne
bezbjednosti

PETO PREDAVANJE
(„POČETAK IZGRADNJE EVROPSKE
BEZBJEDNOSNE ZAJEDNICE”)

29.10.2015.

Početak izgradnje evropske bezbjednosne zajednice

- Tri koncepcije evropskog političkog ujedinjenja početkom 1950ih
  - Evropska politička zajednica na konfederalnom principu (EPC)
  - Međuvladina saradnja u okviru Savjeta Evrope
  - Nadnacionalna Evropa
- Šarl De Gol – „velika“ Francuska i „evropska“ Evropa
  - Prijedlog reorganizacije odnosa u okviru NATO-a (1958.)
    - ✦ Početak napuštanja vojne strukture Saveza
  - Prijedlog stvaranja „Unije evropskih naroda“ – K. Fuše (1961.)
    - ✦ Strah malih od dominacije velikih, briga za euroatlantizam
  - Jelisejski sporazum (1963.), protiv britanskog članstva u Evropskoj zajednici (1963. i 1967.), „kriza prazne stolice“ (1965-1966.) i napuštanje vojne strukture NATO-a (1966.)
- Harmelov izvještaj (1966.)
  - Re-afirmacija principa NATO saveza, jačanje Saveza + detant